

להיות הורה זה להיות מנהיג

מדוע יעקב מפלה את יוסף, ומה הסיבה שיוסף מתעקש 'לגרות' את אחיו עם חלומות שהועידו אותו לגדולות? על הדרך בה נבחר מנהיג בישראל.

כלל ראשון בהורות לילדים

פעמים רבות אנו תוהים מדוע ילדינו לא מצייתים לנו ולא שומעים בקולנו. למה אני שמעתי בקול הורי ואילו ילדי לא שומעים בקולי? איפה טעיתי?

בפרשת וישב אנו מתוודעים להרפתקאות שעבר יוסף הצדיק; בתחילת הפרשה אנו קוראים על אהבתו הגדולה של יעקב אבינו ליוסף בנו, "וישראל אהב את יוסף מכל בניו . . . כי בן זקונים הוא לו (ורש"י מוסיף שכל מה שלמד יעקב משם ועבר [מסר ליוסף] ועשה לו כתונת פסים", והתורה ממשיכה "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום".

הגמרא במסכת שבת (י, ב) אומרת: "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים משוי שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". כל אחד שלומד את הסיפור הזה לא מצליח להבין מה התרחש פה; כל הורה 'מתחיל' יודע שאסור להעדיף ולפנק ילד אחד על פני שאר הילדים. יעקב אבינו, אבא לשלוש עשרה ילדים, לא הבין שאסור לקרב ולפנק את יוסף יותר משאר האחים?! הלא הוא עצמו חוה על בשרו את ההנהגה הזו כאשר אביו יצחק אהב את אחיו עשיו יותר ממנו! והנה הוא מתנהג באותה הנהגה!

כשנמשיך לעקוב אחר המשך הסיפור בפרשה אנו קוראים "ויחלום יוסף חלום ויוסיפו עוד שנוא אותו", והוא בא ומפציר בהם "שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי והנה אנחנו מאלמים אלומים [והנה תסובינה אלומתיכם ותשתחווין לאלומתי ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו".

שואל הרבי (תו"מ ע"ד ע' 348) לכאורה זהו דבר שאינו מובן כלל: יוסף בגיל שבע עשרה היה בחור חכם ומפוכח, ובפרט שהוא קיבל מיעקב אבינו את כל מה שהוא למד בישיבת שם ועבר, וכמו שרש"י מביא מהאונקלוס "בר חכים הוא לי", אם כן לא מובן מדוע הוא סיפר את החלום לאחיו בשעה שהוא יודע שדבר זה יחזק את השנאה שלהם אליו, והוא עוד מתחנן אליהם "בבקשה תקשיבו לחלום שלי"?

יתירה מזו: יוסף לא מסתפק בזה וכשהוא חולם את החלום השני, הוא שב וסיפר אותו לאחיו, למרות שהוא מבחין ש"ויוסיפו עוד שנוא אותו", והחלום השני היה עוד יותר מרגיז מהחלום הראשון; שכן בחלום הראשון רק האחים השתחוו ליוסף, ואילו בחלום השני גם יעקב אביהם משתחוה אליו, ואעפ"כ הוא סיפר להם את דבר החלום פעם שניה וכמ"ש "ויספר אל אביו ואל אחיו" (אומר רש"י: לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם), "ויגער בו אביו" (אומר רש"י: לפי שהיה מטיל שנאה עליו), ולמרות הכל יוסף בוחר לספר להם את חלומותיו! לא יאומן כי יסופר! (ראה המשך הביאור שם)

זה המנהיג שלכם

אולי ניתן לומר בדרך אפשר, שיעקב אבינו לא היה סתם אבא רגיל שאהב ילד אחד יותר משאר ילדיו. יעקב ראה בעיני רוחו שיוסף יהיה ה'רבי' הבא, הוא יהיה המנהיג של הדור הבא שינהיג את המשפחה וינהיג את העם היהודי שהיה אז בראשית התהוותו, ולכן הוא טיפח אותו ועשה לו כתונת פסים שזה היה סמל למנהיגות, ובזה הוא רצה בעצם לרמוז לכולם שהוא ממנה אותו להיות המנהיג הבא. זו אפוא גם הסיבה שהוא לימד אותו את כל תורתו שקיבל משם ועבר, משום שהוא היה הבכור של יעקב ורחל (שהיא היתה הזיווג של יעקב) ולכן הוא אמור לרשת אותו ולמלאות את מקומו.

אולם האחים לא יכלו לסבול זאת. הם רצו שראובן שהיה בכור האחים יהיה המנהיג, ולפיכך הם שנאו אותו. יוסף ? שהבחין ביחס האחים אליו ?

רצה להוריד את מפלס השנאה כלפיו ולכן סיפר להם על חלומותיו, שכן על חלום כתוב שהוא אחד מששים בנבואה, וזה אצל כל אדם רגיל, אולם אצל צדיקים החלום הוא הרבה יותר מזה, אצלם חלומות הם נבואה ממש, חזיון מאת ה'.

כשיוסף סיפר להם את חלומותיו הוא רצה למעשה לומר להם שהוא לא בחר בעצמו להיות המנהיג, וזהו גם לא רעיון שיעקב בדה מלבו, אלא זוהי הוראה מפורשת מהקב"ה שהוא צריך להיות המנהיג ואין לו ברירה אלא לקיים את רצון ה' ולכן אל להם לשנוא אותו או לדבר כנגדו, שכן זהו רצון ה'. אבל לפועל לא הצליח יוסף להוציא את השנאה מלבם, ואדרבה החלומות הללו הגבירו את השנאה שלהם כלפיו.

מנהיג שהעם רוצה

אצל אדמו"רי חב"ד מצאנו שבדרך כלל הם לא הותירו אחריהם צוואה לחסידים מי ימלא את מקומם ואת מי הם ממנים אחריהם, למרות שהם ידעו שהחסידים בוודאי ישמעו בקולם.

והסיבה לכך היא כי רבי צריך להיות כזה בזכות עצמו ולא בכוח צוואה. מנהיג לא מנחיתים מלמעלה, אלא זהו אדם שאנשים רצים אחריו, רוצים לשמוע בקולו ומפצירים בו שהוא יסכים להיות המנהיג שלהם.

ואולי ניתן למצוא הסבר לכך, לפי מה שמבאר רבינו הזקן בסידורו שער התפלה בענין מצות מינוי מלך שהיא מהמצוות "שהן דוקא שלא עפ"י רצון האדם וזהו עיקר המצוה.. שאינה אלא כשהוא שלא ברצון.. כמו שמצינו בנשיאות יהודה בן טבאי שברח למצרים ועשו כמה יגיעות עד שהעלוהו משם לארץ ישראל לנשיאות. וגם שבודאי מצוה גדולה היא, אבל היא מצוה התלויה דוקא בהיותה בע"כ של אדם, שהרי הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו, ואם הוא היה רוצה בנשיאות לא היו הם מתרצים, וכן בנשיאות יהושע בן פרחי'. גם מרע"ה אמר שלח נא ביד תשלח. ואיך נמנע ממצוה גדולה כזו להוציא בני ישראל ממצרים, אלא מפני שהוא מצוה מאותן המצוות הנ"ל שבמדריגה העליונה שלמעלה מן הרצון".

כלומר שטבעם ותכונתם של אלו שההשגחה העליונה ייעדה אותם להיות נשיאי ישראל [?] שהם מצד עצמם מסרבים ליטול את עטרת הנשיאות, וקבלת הנשיאות שלהם באה רק על ידי הפצרתם ובקשתם של החסידים.

וזהו אפוא הביאור למה שהתרחש אצל יוסף. בסופו של דבר יוסף הצדיק נתמנה למנהיג, אבל לא בזכות כתונת הפסים של יעקב אבינו ואפילו לא בזכות החלומות שלו, אלא דווקא בארץ מצרים כשהיה עבד עברי והושלך לבית האסורים הוא נעשה מנהיג בזכות עצמו, בזכות העובדה שפרעה הכיר בו "שאין נבון וחכם כמוך" ושהוא המתאים ביותר לתפקיד, וזו הסיבה שנעשה מנהיג.

הרבה פעמים הורים טוענים, הרי כתוב בתורה שילדים צריכים לשמוע בקול ההורים "כבד את אביך ואת אמך", והם מבקשים לומר זאת לילד שעושה להם צרות ולא מציית להוריו. ישנם הורים שאומרים לילד שלהם: תעשה כך וכך בגלל שאמרתי לך! או: כל זמן שאני משלם עבור המכונית שלך עליך לשמוע בקולי!

הורה צריך להבין שבבית הוא לא הבוס שמחלק הוראות ותפקידים לעובדים שלו, ואם הם לא יעשו זאת [?] הם מפוטרים. כל הורה הוא מנהיג בביתו, וכדי להיות מנהיג ראוי לא יעזור שתקבל מינוי מאדם זה או אחר. גם אם תספר להם שחלמת חלום [?] הם ישלחו אותך חזרה לישון [?] הורים צריכים ליצור אוירה בבית שתגרום לילדים לרצות לכבד אותם ולראות בהם מנהיגים ראויים שכדאי וצריך לשמוע בקולם.